

Vzdelávanie učiteľov v oblasti geštaltpedagogiky v európskom kontexte

Teachers' education in Gestaltpedagogy in European context

PaedDr. Zuzana Jurčová, PhD.

Pracovištie autora: Pedagogická fakulta, Katolícka univerzita, Ružomberok, Slovensko

Klíčová slova česky: geštaltpedagogika, vzdelávanie učiteľov, metódy, ciele, oblasti pôsobenia

Klíčová slova anglicky: gestaltpedagogy, education of teachers, , methods, goals, activity area.

Abstract česky: Predmetom príspevku je výskum ďalšieho vzdelávania učiteľov v oblasti geštaltpedagogiky v európskom meradle vo všeobecnosti, ale aj so zameraním na vyučovanie náboženskej výchovy. Výskum vznikol vďaka výskumnej činnosti autorky v Rakúsku, na inštitúte Integratívnej geštaltpedagogiky a duchovnej formácie, pod vedením jej zakladateľa prof. Alberta Höfera. Keďže v celej šírke sa problematike geštaltpedagogiky autorka venovala v rámci svojho doktorátu zameraného na využitie geštaltpedagogiky vo vyučovaní náboženskej výchovy na 1.stupni základných škôl, v príspevku autorka podáva len jeho zhrňajúcu časť, zameranú na vzdelávanie učiteľov. Cieľom príspevku je v krátkosti charakterizovať korene geštaltpedagogiky, z ktorých vychádza, jej základné metódy a princípy, a charakterizovať inštitúty ďalšieho vzdelávania učiteľov v rámci geštaltpedagogiky, ich históriu, ciele, kurikulum, oblasti pôsobenia. Príspevok obohacuje poznanie nového smeru v pedagogike, ktorý bol zatiaľ na Slovensku málo teoreticky rozpracovaný a v praxi len parciálne realizovaný.

Abstract anglicky: The subject of this contribution is a research of further education of teachers in Gestaltpedagogy in European context in general as well as focused on teaching religious education. The research results from the author's study of the subject in Austria at the Institute of Integrative gestaltpedagogy and religious formation, under the leadership of its founder prof. Albert Höfer. In her doctorate she included everything related to the gestaltpedagogy with focus on a teaching religious education at first levels at school, so now the author offers just its final part centered on education of teachers. The aim of the contribution is to characterize the roots of gestaltpedagogy, its main principals and methods and to describe institutions of further education for teachers in gestaltpedagogy, their history, goals, curriculum and activity area.

The contribution extends the knowledge of a new direction in pedagogy that was in Slovakia merely unknown in theory and only partially implemented.

Text článku:

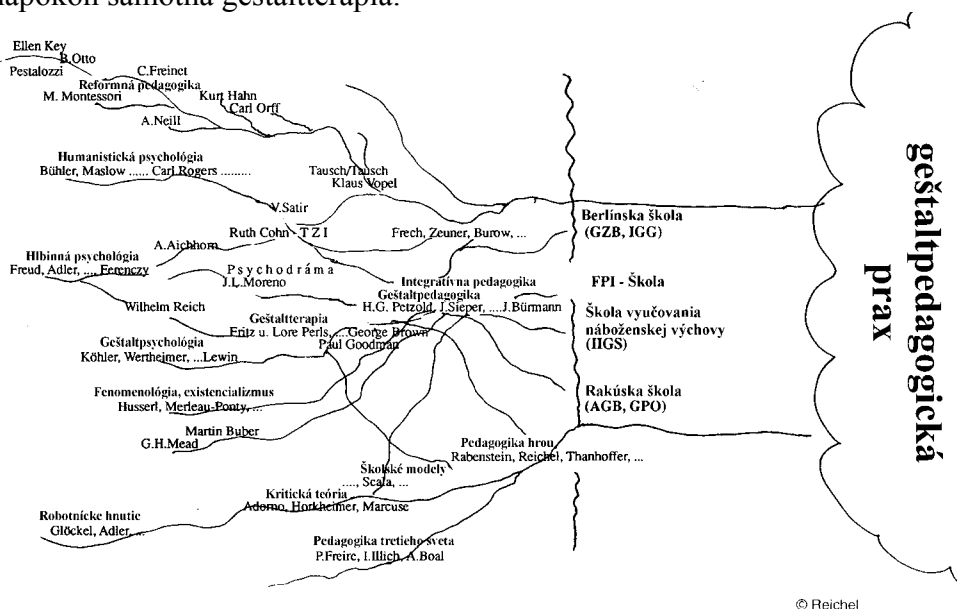
1 Základná charakteristika

Posledné desaťročia minulého storočia sú v pedagogickej teórii a praxi charakterizované rozvíjaním rôznych celostných a integrovaných modelov výchovy a vzdelávania. „Sú reakciou na prílišnú orientáciu vzdelávania na vedu a racionalitu v päťdesiatych až šesťdesiatych rokoch minulého storočia, na krízu človeka a spoločnosti. Všetky viac-menej vychádzajú z prvkov osobnostnej, humanistickej a holistickej orientácie pedagogiky a preto je ich zaradenie k niektorému prúdu zložitú“ (Kosová, 1996, s. 99). V týchto koncepciách je zjavné prepojenie vzdelávania školy so životom, orientácia na žiaka, nepotlačanie subjektivity. Na to všetko nadväzuje požiadavka celostnosti rozvoja osobnosti, všetkých jej stránok, všetkých zmyslov, oboch hemisfér mozgu. Často sa hovorí o jednote myslenia, cítenia a konania, alebo o splývavej výchove (spojenie kognitívnej a nonkognitívnej výchovy). Vychádzajúc z tejto teoretickej orientácie a terapeutickej praxe H. Petzold a George I. Brawn v roku 1977 vydávajú knihu s názvom Geštaltpedagogika. „V nej sa pojem geštaltpedagogika stáva všeobecným pojmom pre rôzne, s geštalterapiou spriaznené pedagogické koncepty“ (Pohlhammer, 1999, s. 10).

Pojem „*Gestalt*“ je centrálnym pojmom disciplín geštaltpsychológie, geštal terapie a geštaltpedagogiky. Pojem *geštal* pochádza z nemčiny, znamená „tvar, formu, figúru, štruktúru, konfiguráciu“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 179).

1.1 Korene geštaltpedagogiky

Genéza geštaltpedagogiky je veľmi rôznorodá a najlepšie ju možno pochopiť z obrázku, ktorý vytvoril R. Reichel (viď obrázok č.1). Hlavnými filozofickými a psychologickými smermi, z ktorých vychádza, sú vo filozofii fenomenológia, existencializmus, v psychológii humanistická psychológia, geštaltpsychológia, a napokon samotná geštal terapia.

Obrázok č.1: Korene geštaltpedagogiky (Reichel, Scala, 1999, s. 13)

„Pojem geštaltpedagogika zahŕňa celý rad teoretických a praktických zdrojov, na základe ktorých vznikla: humanistická psychológia, existencializmus a empirické smery a geštalterapia Fritza Perlsa a Paula Goodmana“ (Burow, 1988, s. 7). Procesy geštalterapie sa v psychoanalýze charakterizujú ako procesy aktívne spojené s duševným rastom Ja a Ty. „V pedagogickom zmysle JA predstavuje žiaka, TY učiteľa. Filozofia geštaltru sa zaoberá vnútornými procesmi a štrukturálnymi aspektmi vedomia, preto vytvára možnosti aplikácie v pedagogickom procese, kde je potrebná exaktnosť“ (Dadová, 2001, s. 48).

Veľmi pekne je možné geštaltpedagogiku opísať ako „úsilie špeciálne cez skúsenosti geštalterapie lepšie veciam rozumieť, pedagogicky ich vylepšiť“ (Cebrat, 2003, s.2). Čo sa týka terapie a vyučovania, v pedagogike je dôležité to, že žiaci sa nesústredia len výlučne na svoje vlastné emócie, ale aj na učenie. „Geštaltpedagogika užitočne realizuje skúsenosti, koncepty, metódy geštalterapie pre pedagogickú prax“ (Neuhold, 2003, s. 15). Jedná sa o pedagogiku orientovanú na osobu. Vyučujúci zostáva v dôležitej funkcii, berie úlohu určitého strážcu, bdejúceho sprievodcu (facilitátora). „V tejto funkcii je učiteľ podobný geštalterapeutovi, ktorý prináša jeho vlastné vnemy, pozorujúč čo sa s ním a žiakmi deje vo vnútri, čo navonok. Tým môže vycítiť to, čo je potrebné, dať do pohybu nové impulzy, potrebné pre výchovno-vzdelávací proces“ (Burow, 1988, s. 38). Okrem toho, dôležité miesto tu majú sociálne kompetencie učiteľa. Jeho schopnosť prijímať žiakov, jeho stálosť, empatia a pod.

Geštaltpedagogika „nezostáva pri stuhnutom vyučovacom obsahu, ale rozvoj osobnosti žiaka ďalej nastáva prostredníctvom individuality a fantázie dieťaťa“ (Hufnagl, 2003, s. 17). Žiak je vnímaný ako komplexná, učiac sa bytosť, skladajúca sa z tela, ducha, duše. „Analógiou k jednote tela – ducha a duše sa dá tiež hovoriť o jednote pociťovania – myslenia – činnosti, prípadne konania“ (Pohlhammer, 1999, s. 16). Ľudská bytosť je neopakovateľná. „Základným princípom jej existencie má byť princíp Tu a teraz, na základe ktorého je možné vnímať konkrétne vlastnosti, konania a správania vo svete“ (Dadová, Ondrejková, 2001, s. 57). Z teoretických poznatkov možno vo výchovno-vzdelávacom procese využiť najmä tieto závery. Je potrebné naučiť žiaka vnímať okolitý svet v celej jeho jedinečnosti. Uvedomiť si, že človek k svojej existencii potrebuje prostredie, ktoré treba chrániť, lebo práve v ňom žije, tvorí, pohybuje sa, uspokojuje svoje potreby a že prostredie a individuum tvoria jeden celok. „Pod celosťou sa rozumie aj spojenie osobnostnej a sociálnej výchovy, výchova skutočnej osobnosti len v interakcii a v dobrých medziľudských vzťahoch s ostatnými“ (Kosová, 1996, s. 99). Tým by mal učiteľ zdôrazňovať viac hodnotu prírody pre človeka a pre žiaka by sa mala stať ochrana prírody samozrejmosťou. Vyučovanie a vyučovacia situácia má za povinnosť rešpektovať jednotu jedinca a okolitého sveta človeka. Toto znamená, že „učiteľ zohľadňuje včlenenosť žiaka do jeho sociálneho prostredia“ (Pohlhammer, 1999, s. 17). Dôležité je nájsť správnu mieru pre sebaurčenie jednotlivca v protiklade k tomu, čo mu určujú iní ľudia. To je však ovplyvnené určitým sociálnym obmedzením, prostredím, v ktorom sa jednotliviec nachádza. Tým, že sa človek učí, mení sa aj jeho vzťah k okoliu. Geštaltpedagogika vychádza z toho, že vedomosti a poznanie obklopujúceho sveta sú stále spojené s poznaním nás samých, to znamená, že zdôrazňuje úzku spojitosť osobného a odborného učenia. „Charakteristické pre

geštaltpedagogiku je to, že vníma vyučovanie, učenie ako kontaktný proces“ (Pohlhammer, 1999, s. 17).

„Geštaltpedagogika neponúka nový vyučovací plán, ale vychádza z toho, že vďaka nej nastáva zmena správania učiteľa, jeho ďalšia formácia, formovanie jeho osobného profilu, ktorého súčasťou je objavovanie nových individuálnych vyučovacích a učebných štýlov, ktoré sú akýmsi novým katalyzátorom podporujúcim rast žiakov“ (Burow, 1988, s. 13). Veľmi silno akcentuje výchovno-vzdelávací proces. „Geštaltpedagogika nie je v klasickom význame orientovaná na cieľ, ale na impulzy, je orientovaná na proces“ (Burow, Gudjon, 1998, s. 84). Učiteľ nestojí v očividnom strede, ale sa „pokúša priviesť žiaka ku kvalitnejšiemu kontaktu so sebou samým a rozvoju jeho osobných, do vnútra sa opierajúcich síl (self-support)“ (Burow, Gudjon, 1998, s. 16). Geštaltpedagogické vyučovanie nie je charakterizované len podľa použitých metód a cvičení, ale najmä podľa toho, že:

- Učí žiakov navodzovať a prerušovať kontakty medzi ľuďmi.
- Učí ich vedome narábať so svojimi vzťahmi k druhým.
- Rozvíja schopnosť správneho vnímania situácií, ľudí, javov.
- Učí žiakov prežívať a riešiť konflikty, rozhodovať sa v konfliktných situáciách.
- Učí ich správne mu sáব্যব্যব্যব্য, sebareflexii nielen verbálne, ale aj v myslení.
- Navodzuje procesy sebareflexie.
- Vedie k progresívnej sebaregulácii (Zelina, 2000).

V týchto súvislostiach je veľmi výstižné vyjadrenie prof. Hansa Neuholda, ktorý sa dlhé roky na základe vzoru prof. Alberta Höfera zaoberá geštaltpedagogikou vo vyučovaní náboženskej výchovy na akadémii pre učiteľov náboženstva v Grazi, v Rakúsku. „Geštaltpedagogika má v mojej práci veľkú hodnotu. Z jednej strany skrz moju prácu učiteľa náboženstva, na druhej strane skrz rastúcu úlohu školy v spoločnosti, ktorá spôsobuje, že sa stále viac výchovné nároky z rodičovského domu presúvajú do školy. Dieťa vďaka geštaltpedagogike stojí v strede záujmu“ (Neuhold, 2003, s.11).

1.2 Obraz človeka v geštaltpedagogike

Obraz človeka v geštaltpedagogike je zameraný na jeho cestu zrenia. Mal by sa zdokonaľovať, zrietať ku stále kvalitnejšiemu geštaltu (podobe, tvaru).. Geštaltpedagogika človeka vníma ako celok, jednotu tela – duše – ducha. Každý človek je osoba, individuum. Je vnímaný ako dynamický organizmus, ktorého život je neustály proces a každé nové spojenie so skutočnosťou udržiava tento proces v pohybe. Človek žije v systéme vzťahov k ľuďom i k súčasnému svetu, ktoré sú vzájomne podmienené a ovplyvňované. Cez kontakt so sebou samým a súčasným svetom, cez prekonávanie problémov v tomto svete sa realizuje rozvíjanie jeho osobnosti.

Učenie človeka smeruje k dialogickému kontaktprocesu, ktorý je podporovaný vedomým vnímaním, sebaoceňovaním a pod. To všetko vyjadruje princíp geštaltpedagogiky tu a teraz. Geštaltpedagogika vychádzajúc z načrtnutých teoretických koncepcií a princípov, pri rešpektovaní a využití výsledkov výskumu mozgovej činnosti, sa snaží pomocou špecifických metód a cvičení v škole „vyvažovať pôsobenie na ľavú hemisféru, ktorá riadi kognitívno-analogickú prácu a zároveň používať tvorivé metódy pôsobiace na pravú mozgovú hemisféru“ (Höfer, Steiner, 2004, s. 88).

1.3 Všeobecné princípy geštaltpedagogickej práce

Všeobecné princípy geštaltpedagogickej práce s ľuďmi vychádzajú z teoretických názorov geštal terapie a predstavujú určitý návod, smerovanie pre správanie pedagógov. Tieto princípy majú aj pre geštaltpedagogiku veľký význam. Prvé štyri základné princípy geštal práce charakterizoval Hilarion Petzold v roku 1977. Sú to :

1.3.1 Celostný princíp – človek ako osobný systém

V ponímaní geštal terapie je človek videný ako živý, organický systém s telesnou, duchovnou a duševnou dimenziou, ktoré všetky spolu tvoria jeden celok. Pre prácu s dospelými ľuďmi sú tieto tri dimenzie človeka nevyhnutné. „Zo všetkých procesov, v ktorých dochádza k prekonávaniu ťažkých životných situácií, dokáže geštalpedagogika ťažiť. Vníma to ako cestu osobného dozrievania, neodnímajúc pohľad na človeka v jeho celostnosti, na budovanie jeho identity“ (Petzold, Brown, 1977, s. 218).

1.3.2 Kontakt princíp – človek a jeho okolie

„Človek je figúra na jeho terajšom pozadí, ktorým je fyzické a sociálne okolie, v štruktúre s okolitými systémami, ktoré všetky spolu navzájom súvisia a vzájomne na seba pôsobia s ich vlastnou identitou“ (Petzold, Brown, 1977, s. 219). V práci s dospelými ľuďmi je dôležitý kontext životných súvislostí, motívov konaní. Strata spoločenských vzťahov, obmedzenia v konkrétnom fyzickom životnom priestore, vedú k strate vykonávania funkcií a pracovných možností, k strate identity a pod. Človek je závislý od podpory a lásky jeho blízkych. Vďaka tomu existuje. Kultúra, v ktorej sa človek narodí, rozhoduje o tom, akú kultúrnu podobu bude mať jeho život. Hľad jednotlivca po telesnej a duševnej potrave v období rastu, ako aj ponuka a podnety z kultúrneho prostredia okolitého sveta podporujú jeho zrenie a pôsobia ako výchovné vplyvy.

1.3.3 Sebaregulácia organizmu

„Geštal terapia vychádza z toho, že ľudský organizmus má schopnosť sa sám regulovať, pokiaľ okolie nezasiahne rušivo alebo deštruktívne do priebehu tejto regulácie. Táto závislosť od okolia sa v priebehu života v závislosti od veku mení“ (Petzold, Brown, 1977, s. 219). Dospelý človek sa musí preto učiť, čo je pre neho pozitívne a čo je toxické. To, čo pre jeho osobný rast získava zmysel, resp. čo ho v jeho sebaregulácii blokuje. Musí vnímať akú spoločenskú rolu závislú od jeho potrieb očakáva a pod. Sám rast prebieha na základe určitých zákonov, no pre to, aby dané zákony mohli fungovať sú dôležité aj ostatné determinanty, ktoré sú nevyhnutné k normálnemu rastu. Každému človeku je potrebné preukazovať úctu.

1.3.4 Osobný rast

Pojmom rastu sa v geštal terapii nemyslí len biologický rast, ale aj socializačný a psychologický rast. „Rast je chápaný ako celostný proces, ako rast ľudského potenciálu v duchovnej, duševnej a telesnej rovine cez integráciu reality okolia

(informácie, impulzy, materiály) a vnútorného sveta (myslenie, pamäť, fantázia, potreby)“ (Petzold, Brown, 1977, s. 220).

Kritériá pre geštaltpedagogické vyučovanie vychádzajú z popísaných princípov geštaltpedagogiky. Podľa Burowa, Quitmenna a Rubeaua z roku 1987 sú to nasledujúce kritériá:

- Spojiť obsah vyučovania s osobným významom.
- Mať na zreteli vo vyučovaní individuálny životopis každého žiaka, jeho osobnú životnú históriu.
- Mať na zreteli životné podmienky všedného školského dňa.
- Uvedomovať si princíp tu a teraz v rámci školskej triedy.
- Pôsobiť vo vyučovaní na všetky zmysly. Brať ohľad na dôležitosť pôsobenia na viacero zmyslov, pretože sú žiaci, ktorí viac vnímajú zrakom, iní sluchom a pod.
- Ťažiť zo stáleho pohybu a dynamiky atmosféry, ktorá sa vytvára pri vyučovacom procese, vzniká v triede, na školskom dvore, v telocvični a pod.
- Neustále sa snažiť o vytváranie bezprostrednej, nie umelej komunikácie.
- Nacvičovať u žiakov aktívne počúvanie.
- Vnímať vo vyučovacom procese aj neverbálnu komunikáciu.
- Vybudovať pozitívne a nápomocné vzťahy medzi učiteľom a žiakmi, ale aj medzi žiakmi navzájom.
- Experimentovať s rozhodnutiami.
- Využívať fantáziu.
- Využívať umenie, hudbu, hranie rolí, literatúru, tanec atď., a tak pomáhať rozvoju osobnosti žiaka, ťažiť z vyjadrenia osobnostných dispozícií každého žiaka.
- Snažiť sa o to, aby si žiaci vytvárali čo najviac vlastných vyučovacích materiálov. Aby len pasívne neprijímali veci od učiteľa.
- Využívanie hier a cvičení. (Burow, Quitmann, Rubeau, 1987).

1.4 Ciele geštaltpedagogiky

„Ústredným cieľom geštaltpedagogiky je vytváranie a komplexný vývin mnohonásobného potenciálu osobnosti“ (Höfer, Steiner, 2004, s.87).

Podrobnejšie môže byť povedané, že sa tým chápe:

- vnímanie a spoznanie osobných potrieb, záujmov a možností žiaka,
- podpora citlivosti žiaka a čerpanie zo životných situácií,
- vnímanie potreby prepojenia a osobného vzťahu žiaka so vzdelávacím obsahom, teórie s osobným životom žiaka,
- potreba podpory schopností žiakov a ich vedenie k samostatnému učeniu a zodpovednému konaniu,
- rozvoj schopností ku kriticko-konštruktívnej, tvorivej komunikácii a produktívnej spolupráci,
- prekonanie vonkajších rušivých vplyvov a vnútornej blokády v osobnosti žiaka do formy dialógu a komunikácie, rozvíjať motiváciu k učeniu. To znamená, že určitú izolovanosť, nezáujem zo strany žiaka spôsobenú rôznymi determinantami jeho osobnosti alebo okolia je dôležité prekonať, aby žiak bol vtiahnutý do spolupráce, bol v kontakte s procesom učenia,

- vcítie sa učiteľa do žiaka, (spoznanie jeho aktuálneho psychického stavu), ktoré tvorí základ pre dialogický vzťah,
- budovanie sebauvedomenia, keď cez vzťah slobody a zodpovednosti v človeku samom je možné budovanie adekvátnych spoločenských vzťahov,
- poznanie ekologických, spoločenských, kultúrnych faktorov a súvislostí, pripravenosť učiteľa k angažovanosti sa v týchto oblastiach.

1.5 Metódy geštaltpedagogiky

V geštaltpedagogike sú uprednostnené metódy: identifikácia/projekcia, fantázia/obrazotvorné cvičenia, cvičenia na sebaopozorovanie a pozorovanie okolia, práca s telom a pohyb, hry s pridelenými úlohami (rolové hry), napodobňovanie, využívanie kreatívnych prostriedkov, cvičenia na komunikáciu v skupine a zvyšovanie sebavedomia. Často sa v nemeckej literatúre objavuje pri metódach geštaltpedagogiky tzv. „Handlungsmedien“ (Burow, 1993, s. 69) – prostriedky konania, spôsoby, pomocou ktorých nastáva rozvoj kontaktu so sebou samým.

2 Inštitúty geštaltpedagogiky

V krajinách západnej európy sú inštitúty pre ďalšie vzdelávanie bežnou vecou. Podobne je to aj v oblasti geštaltpedagogiky. V rámci Európy je niekoľko inštitútov, ktoré sa ňou zaoberajú. Väčšina z nich má svoje korene v Nemecku, ale niektoré sú aj v Rakúsku. Prvé štyri sú budované v nekresťanskom duchu a posledný z nich je zameraný práve na vzdelávanie učiteľov náboženskej výchovy. Z toho dôvodu mu bude venovaná samostatná podkapitola.

2.1 Fritz Perls inštitút (FPI – Das Fritz Perls Institut)

Tento inštitút vznikol zásluhou spolupracovníka Fritza Perlsa, Hilariona Petzolda, ktorý sa ako prvý začal zaoberať využitím poznatkov z geštaltpedagogiky vo vyučovacom procese. Vedľa geštaltpedagogického vytvárania vyučovacieho procesu stojí osobný rozvoj osobnosti učiteľa. S týmto inštitútom sa spájajú mená ako: George a Judith Brown, Jürg Burmann, ktorí o geštaltpedagogike napísali prvú literatúru. Inštitút má za úlohu rozvíjať učiteľov v ich osobnom rozvoji. Služi na to trojročný kurz, kde absolvujú aj supervíziu v rámci vyučovacej praxe. Už v roku 1978 bolo zostavené základné kurikulum pre toto štúdium (Reichel, Scala, 1999) . Sídlo inštitútu je vo Wefelsene.

2.2 Geštaltpedagogikum - centrum Berlín (GZB – Gestalt-Zentrum Berlin)

V roku 1976 vzniklo centrum pre geštaltpedagogiku v Berlíne. V roku 1982 sa pridali aj geštaltpedagógovia. Základ vzdelávania učiteľov opäť tvorí trojročný kurz, ktorý sa v prvom roku zaoberá osobnosťou učiteľa, v druhom a treťom roku je zameraná jeho formácia na pracovné zručnosti, ale súčasne majú pedagógovia špeciálne semináre: hudba, rolové hry, pohyb, reč a pod., a ešte absolvujú aj supervízie a hospitácie (Reichel, Scala, 1999). Sídlo inštitútu je v Berlíne.

2.3 Inštitút pre geštaltpedagogiku a geštaltpedagogiku (IGG Berlín – Institut für Gestalttherapie und Gestaltpädagogik e.V.)

Bol založený v roku 1982 geštaltpedagógmi a geštaltpedagógmi ako vzdelávacie inštitút, a to nielen pre pedagógov, ale aj pre sociálnych pracovníkov, vychovávateľov, učiteľov,

pracovníkov s dospelými a pod. Vzdelávanie je opäť trojročné, podporené rôznymi seminármi(Reichel, Scala, 1999. Jeho sídlo je opäť v Berlíne.

2.4 Geštaltpedagogika Rakúsko (GP – Gestaltpädagogik Österreich)

V roku 1988-1990 vznikol inštitút zaoberajúci sa geštaltpedagogikou aj v Rakúsku. Ako prvá bola skupina 20 pedagógov, ktorá sa formovala podobným spôsobom ako v ostatných inštitútoch. Forma ďalšieho vzdelávania učiteľov je opäť podobná. Sú to dlhodobé kurzy a krátkodobé semináre zamerané hlavne na rozvoj osobnosti učiteľa (Reichel, Scala, 1999). Sídlo má v Grazi.

2.5 Inštitút integratívnej geštaltpedagogiky a duchovnej formácie (IIGS – Institut für Integrative Gestaltpädagogik und Seelsorge)

Tento inštitút, ktorého zakladateľom bol univ. prof. Albert Höfer z Grazu, vznikol v sedemdesiatych rokoch minulého storočia pre učiteľov náboženskej výchovy v Rakúsku. Vedenie geštaltpedagogického inštitútu, ktoré sa na čele s profesorom Höferom venuje tejto problematike, vypracovalo štyri stupne vzdelávania v geštaltpedagogike. Každý stupeň sa študuje dva až tri roky. Sídlo inštitútu je v Grazi.

V roku 2005 začali uvedené inštitúty zamerané na geštaltpedagogiku viac spolupracovať a výsledkom tejto spolupráce boli 1.európske dni geštaltpedagogiky v Grazi s názvom Umenie učiť, ktoré sa konali v septembri 2005.

3. Inštitút integratívnej geštaltpedagogiky a duchovnej formácie

Inštitút pre integratívnu geštaltpedagogiku a duchovnú formáciu v Grazi (IIGS – Institut für Integrative Gestaltpädagogik und Seelsorge) sa, ako bolo spomenuté, venuje ďalšiemu vzdelávaniu učiteľov náboženskej výchovy.

Geštaltpedagogika ako forma, ktorá pracuje s vnútrom človeka, úžasne obohacuje žiaka i učiteľa. Žiaci v sebe hľadajú odpovede na otázky, ktoré burcujú fantáziu a hlavne sebazpoznanie. Bravúrne sa pracuje s obrazom a textom. Cieľom je prijatie učiva. Žiak je spolutvorcom. Musí prijať predmet výučby všetkými zmyslami – rukami, srdcom, myslou, aby sa mohlo vyplniť samotné „prijatie“ učiva. „Od písaného textu k voľnému prerozprávaniu, od počutého textu k vnútornému obrazu plného fantázie, od tohto vnútorného obrazu k osobnej kresbe žiaka, od vnímania obrazu k osobnému identifikovaniu sa s ním, od rozhovoru o viere k nábožnej piesni, od biblického poučenia k pedagogickej hre, od posolstva pokoja k odbúraniu agresie, od vonkajšieho počúvania Boha k vnútornému uvedomeniu si svojej viery“ (Höfer, 2004, s.7). Profesor Höfer majstrovsky pracuje s fantáziou a hlavne s rozvíjaním fantázie žiakov, resp. členov skupiny. V rôznych biblických textoch a následne za pomoci obrazov nachádza rôzne psychologické aspekty, ktoré zaktuálnujú biblické obrazy pre dnešného človeka. Inštitút väčšinou združuje učiteľov náboženskej výchovy, ale aj iných zameraní, no je ladený v kresťanskom duchu. V Rakúsku je vzdelávanie učiteľov náboženskej výchovy rôzne. Učители, ktorí budú náboženskú výchovu vyučovať na základných školách, študujú na akadémiách vyučovania náboženstva a učители, ktorí budú učiť na gymnáziách a odborných školách, študujú na Teologickej fakulte na univerzite. Geštaltpedagogika je vo vyučovaní náboženstva na 1. stupni fundamentom, nie

alternatívou. Na tomto základe sú zostavené učebnice a osnovy náboženskej výchovy na 1. stupni ZŠ, ktoré zostavovali žiaci prof. Höfera, zakladateľa tohto inštitútu.

Profesor založil sesterské inštitúty pre kresťanských učiteľov aj v Nemecku, Luxembursku, Švajčiarsku, Slovinsku a minulý rok aj u nás na Slovensku.

3.1 História inštitútu

Prof. Alberta Höfera viedli ku vzniku inštitútu tri dôvody:

a) V roku 1972 stal sa Albert Höfer vedúcim novozaloženej Akadémie pre učiteľov náboženskej výchovy (RPA – Religionspädagogische Akademie) v diecéze Graz-Seckau. Bolo jasné, že vzdelávanie učiteľov náboženstva musí byť v súlade s rozvojom pedagogiky, podobne ako u učiteľov ostatných predmetov, konfrontované s poznatkami humanistického modelu vzdelávania učiteľov. Práve aj vďaka tomuto boli do tohto štúdia zahrnuté poznatky sprostredkované Dr. Katarínou Steiner, ktorá sa podrobnejšie zaoberala využitím tvarovej psychológie v pedagogickej psychológii, jej využitím v metodike a didaktike vyučovania náboženskej výchovy.

b) V roku 1970 bol A. Höfer poverený tvorbou kníh pre náboženskú výchovu pre piaty, šiesty ročník ZŠ. V tejto fáze hľadá dialóg so zástupcami reformnej pedagogiky a psychológie. Zo stretnutí s psychoterapiou vedel Höfer, že podobnou cestou ako v psychoterapii, ktorú geštalť so sebou prináša, je možné ísť aj v celkovom náboženskom vnímaní. Höfer pozýva na akadémiu pre učiteľov náboženskej výchovy v Grazi učiteľského trénera G. Springera, učiteľa transakčnej analýzy. „V nových osnovách i v knihách náboženstva sa teda v roku 1978 predovšetkým objavuje jazyk symbolov, použitie tvorivých médií vo vyučovaní náboženstva, zlúčenie poznania psyché človeka ako aj poznatkov z hlbinej psychológie, ktoré učiteľom ozrejmujú veľa vecí“ (Höfer, Steiner, 2004, s. 92).

c) Do popredia tak nastupuje nový spôsob vyučovania vo vyučovaní náboženskej výchovy, ktorý nahrádza ustupujúci starý spôsob v podstate na katechizme založeného vyučovania. Učiteľia náboženskej výchovy začínajú navštevovať mnoho seminárov a kurzov ďalšieho vzdelávania. Profesor Höfer a jeho tím navštevujú trojročný vzdelávací kurz pre Pastoralnú terapiu a geštaltpedagogiku na Univerzite v Grazi pod vedením Hilariona Petzolda, vedúceho Inštitútu Fritza Perlsa z Düsseldorfu. Po tomto vzdelávaní začína profesor Höfer na pedagogickom inštitúte ponúkať učiteľom náboženskej výchovy učiteľské tréningy, kurzy kresťansky orientovanej geštaltpedagogiky. Ukončení absolventi potrebujú ďalšie kurzy, častejší kontakt aj po ukončení. Tak sa rodí myšlienka inštitútu nesúceho názov Institut für Integrative Gestaltpädagogik und Seelsorge, v skratke IIGS. Dátum 12.3.1983 sa považuje za krst tohoto spolku. Doteraz prebehlo v IIGS a sesterských inštitútoch nad 100 základných kurzov. IIGS má dnes vďaka základným kurzom okolo 700 členov a ako to označuje neskoršie vytvorené kurikulum, podporil aj vznik sesterských inštitútov, ktoré organizovali a organizujú podobné kurzy v Bavorsku, Baden-Württembergu, v Porýní a Falcku, v Luxembursku. Prvé kurzy prebehli aj vo Švajčiarsku a Slovinsku, v rokoch 2001-2003 v Innsbrucku, v Sasku, v Brandenbursku a aj na Slovensku. V roku 1996 sa vypracovalo curriculum pre všetky krajiny strednej Európy a inštitúty sa zastrešili do sesterskej inštitúcie (ARGE-IGS)“ (Höfer, Steiner, 2004).

3.2. Ciele inštitútu

Ciele Inštitútu pre integratívnu geštaltpedagogiku a duchovnú formáciu v Rakúsku sú deklarované v 10 uvedených bodoch:

1. Chápeme našu geštaltpedagogickú a pastorálnu prácu ako komplexné vzdelávanie človeka. Ono zjednocuje ducha a telo, city a svedomie, jednotlivca a spoločenstvo, vzdelávacie obsahy a osobné významové učenie, sebarealizáciu a spätosť, jednotu s Bohom do jedného Celostného geštaltu.
2. Vyznávame kresťanskú vieru, vychádzajúcu z obrazu človeka vo Svätom písme, vnímajúc ho v kontexte západoeurópskej tradície a súčasnej humánnej vedy.
3. Cieľom našej činnosti je podpora osobnosti a jej viery v Krista, ako aj rozvoj odbornej zručnosti, osobných a pracovných kompetencií, ktoré sa uskutočňujú vo výchove, vyučovaní, duchovnom sprevádzaní a vzdelávaní dospelých.
4. Snažíme sa o hlboké sebaopoznanie prostredníctvom cvičení, spätnej väzby. Toto sebaopoznanie má pomôcť lepšie chápať nám zverených ľudí a primerane sa k nim správať.
5. Účastníci našich kurzov a seminárov chápu seba vždy v úlohe učiacich sa. Sami zažívajú aktivity a vďaka tomu, že to sami prežijú, to potom ďalej sprostredkujú ostatným.
6. Naše kurzy neslúžia k vzdelávaniu sa, k ďalšiemu novému povolaniu, zamestnaniu, ale slúžia k ďalšiemu osobnému rozvoju a ďalšiemu odbornému vzdelávaniu v danom obore, v ktorom už odborník je vyštudovaný.
7. Naša kresťanský orientovaná geštalť práca je zastúpená vďaka inštitútom, či určitým ústavom aj vo viacerých iných krajinách v zahraničí, s ktorými sme navzájom v úzkom spojení.
8. Naše inštitúty majú v stanovách za cieľ: štúdium, sprostredkovanie, šírenie a ďalšie rozvíjanie kresťanský zameranej geštalť práce.
9. Absolventi geštalťkurzu môžu vstúpiť do inštitútu, ktorého vzdelávacie ponuky sú v kurikule uvedené ako základné stavebné kamene. Tie majú ďalej ponúkať vzdelávanie, sprostredkovať možnosť povýšiť odborníkov do vyššieho stupňa, ďalšieho odborného rastu v geštalť práci.
10. Chceme slúžiť našimi schopnosťami, vedomosťami a tak zodpovedne byť k dispozícii Cirkvi, spoločnosti, verejnosti (Dokument č.1, s.13).

3.3 Kurikulum inštitútu

V IIGS sú možné štyri od seba autonómne ďalšie formy vzdelávania, nazvané tiež stavebné kamene.

3.3.1 Stavebný kameň A: Geštaltpedagóg

Na to, aby niekto mohol dostať od inštitútu hodnosť geštaltpedagóg, musí absolvovať prvý stavebný kameň A, ktorý pozostáva z 240 hodín.

- 40 hodín tzv. vovedenia, ktoré prináša zobrazenie vnútornej spojitosti pedagogiky, rozvoja osobnosti a spirituality,
- 90 hodín osobného zážitku skupiny, tzv. skupinovej dynamiky, ktorá prebieha v úzkej spojitosti s metódami výcviku,
- 90 hodín obsahujúcich metódy výcviku, ktoré sú zamerané na praktickú stránku a účastníci ich môžu v rámci svojho vlastného poľa pôsobenia a vlastného povolania aplikovať,

- 20 hodín teórie obsahujúcej humánno-vedecké položenie základov geštaltpraxe, pozostávajúce z teológie, filozofie, kresťanského Božieho a ľudského obrazu. Z danej teórie je potom zrejmá jej aplikácia v príslušnom konaní.
- Tento stavebný kameň A je vlastne základným kurzom geštaltpedagogického výcviku učiteľov.

3.3.2 Stavebný kameň B: geštaltporadenstvo a duchovná formácia

Ďalší vzdelávací stupeň umožňuje získať graduačný diplom ako geštaltporadca a duchovný formátor (ten, ktorý dáva duchovné vedenie) po absolvovaní 240 hodín formácie a vzdelávania.

- 24 hodín je opäť venovaných vovedeniu do daného stupňa. Vysvetľuje charakteristickú geštalť prácu v prepojení duševného prehĺbenia a tvorivej práce v princípe „tu a teraz“.
- 70 hodín je venovaných osobnej skúsenosti, ktorá nasleduje v nadväznosti na metódy výcviku. Obrazne povedané, „účastník je sám akoby kov, ktorý je kovaný“ (Höfer, Steiner, 2004, s.95).
- 90 hodín je venovaných metódam výcviku, vďaka ktorým nasleduje pohľad na situáciu a možnostiam poradenskej činnosti v rámci odbornosti povolania (krízová intervencia, práca s uzavretou skupinou).
- 20 hodín sa venuje teórii, ktorá hovorí o tom ako poradenská činnosť patrí do pedagogických a pastorálnych všedných dní. Ona odzrkadľuje tiež etiku a právne otázky.
- Supervízii je venovaných 16 hodín zameraných na doprevádzanie profesného konania a použitie poradenskej činnosti v odbornom poli.
- Posledných 20 hodín je zameraných na vlastnú terapiu, ktorá pozostáva z toho, čo sa v deji v rámci osobného prežívania účastníka. Ten navštevuje iného terapeuta, vyššieho odborníka a rieši s ním vlastný život, problémy, napätia, vzťahy.

3.3.3 Stavebný kameň C: geštalťvedenie skupiny

Tretí graduačný stupeň je stupňom, po absolvovaní ktorého je účastník pripravený na samostatné vedenie skupiny. Pozostáva opäť z 240 hodín.

- 30 hodín tvorí vovedenie do skupinovej dynamiky a pedagogiky skupiny.
- 90 hodín je vedenie geštaltskupiny, kde sa účastník stáva spolutrénorom a funguje pod vedením nejakého skúseného učiteľa.
- 60 hodín je venovaných metódam výcviku, ku ktorým sa počítajú metódy zamerané na vedenie skupiny, prípravu slávnostných bohoslužieb, referenčnej činnosti o kurze aj mimo neho.
- Teória sa skladá z 10 hodín zameraných na etiku povolania a právnické otázky. A 36 hodín kde účastník ako spolutrénor načúva, tvorí správy o základných humánno-vedeckých a teologických kurzoch, reflektuje procesy skupiny a jednotlivca.
- 24 hodín je venovaných supervízii, doprevádzaniu v odbornej pracovnej činnosti a poradenskej činnosti.

3.3.4 Stavebný kameň D: geštalt supervízia

Najvyšší stupeň v ďalšom vzdelávaní v geštaltpedagogike je geštalt supervízia. Pozostáva z 240 hodín, ktoré obsahujú:

- 32 hodín vovedenia, ktoré poukazujú na základný postoj supervízora v horizonte viery, uskutočňovaný v odbornej činnosti.
- 22 hodín je venovaných vlastnému zážitku v skupine so zameraním na poradenskú činnosť a supervíziu v skupinách.
- 128 hodín je zameraných na metódy výcviku. Týka sa to metód, ktoré obsahujú sú obsahnuté v stavebných kameňoch A a B, ale sú z pohľadu supervízie.
- 30 hodín tvorí opäť teória, vysvetľujúca a opisujúca konanie supervízora.
- A posledných 28 hodín je venovaných supervízii, kde účastník tohto stupňa funguje pod dohľadom skúsenejšieho supervízora, ktorý mu robí supervíziu na jeho vlastnú činnosť (Höfer, Steiner, 2004).

3.4 Oblasť pôsobnosti inštitútu

Oblasť, do ktorej Inštitút integratívnej geštaltpedagogiky a duchovnej formácie zasahuje, sa dá rozdeliť do štyroch skupín.

- Pracovná oblasť. Vzdelávanie ľudí v oblastiach: Pedagogika, Andragogika... Cieľom sa stáva zrenie a osobný rast osobnosti pedagóga, andragóga, psychológa, či terapeuta, ale aj kňaza, teológa. Smeruje k podpore schopností rozhodovať sa a byť pripravený na nesenie zodpovednosti. Podporuje spôsobilosť zodpovedne spolupracovať v spoločenských štruktúrach.
- Oblasť terapeuticko-pomocnej, v špeciálnej a liečebnej pedagogike, v starostlivosti o chorého a starého človeka, v krízovej intervencii a sprevádzaní, v zrení osobnosti a skúsenosti so sebou samým. Cieľom je naučiť sa správne zaobchádzať s chorými, narušenými ľuďmi, invalidmi. Pomáhať im zvládať život. Naučiť sa sprevádzať ľudí v krízach a konfliktoch.
- Oblasť vyučovania, didaktiky a vedy, pod ktoré patrí školské vyučovanie, vzdelávacia činnosť a odborný výcvik v remeslách a iných povolaniach, ktorých prípravou je vzdelávacia činnosť. Cieľom je naučiť sa vnímať obsah vyučovania ako komplexného tvaru a vedieť využívať vyučovacie metódy v ich integrácii v osobnej oblasti učenia.
- Oblasť duchovnej formácie zahŕňa klasickú pastoráciu, pôsobenie v katechéze, liturgii a duchovnom vedení ľudí, vedení duchovných cvičení (exercíciách). Cieľom sa stáva tematizovanie náboženských obsahov, práca so Sv. písmom, a následne nájdenie správneho vyjadrenia a integrácie s využitím geštaltpedagogických prvkov v pedagogike. Cieľom je prepojenie vyučovania a uzdravujúcej sily vychádzajúcej z vyzvania k stretnutiu s Bohom.
- Spoločnými východiskami pre všetkých členov Inštitútu v teórii a praxi sú: kresťanská viera, biblická spiritualita, humanistická psychológia, vlastná terapeutická skúsenosť, využívanie geštaltpedagogickej práce, vzdelávanie ľudí.

Záver

Do pedagogickej praxe geštaltpedagogika prináša humanistický pohľad na žiaka. poskytuje veľa kreatívnych možností pri zostavovaní vyučovacích hodín

a sprostredkovaní učebného obsahu, umožňuje pedagogicky ľahšie zvládnutie učebného obsahu pre učiteľa, ako aj komplexný pohľad na rozvoj osobnosti subjektu edukačného procesu.

Na to, aby bol daný uvedený cieľ dosiahnutý je nevyhnutné správne vzdelávanie pedagógov a ich nasledovná systematická formácia. Inštitúty geštaltpedagogiky takúto novú formu vo vzdelávaní pedagógov prinášajú, čím sa stávajú výzvou a motiváciou k progresu pedagogickej činnosti na viacerých úrovniach.

Literatúra

BUROW, O.A.: *Gestaltpädagogik*. Paderborn : Junfermann Verlag, 1993. ISBN 3-87387-093-2.

BUROW, O. A., GUDJONS H.: *Gestaltpädagogik in der Schule*. Hamburg : Bermann und Helbig, 1998.

BUROW, O.A.: *Grundlagen der Gestaltpädagogik*. Dortmund : Verlag modernes lernen, 1988.

BUROW, O.A., QUITMANN, H., RUBEAU, M.: *Gestaltpädagogik in der Praxis*. Salzburg: Otto Müller Verlag, 1987. ISBN 3-7013-0721-0.

CEBRAT, R.: *Gestalttheorie und Gestaltpraxis der Projektarbeit mit SchülerInnen zum Umgang mit Agression, Konflikten und Gewalt*. Abschlussarbeit zur Graduierung als Gestaltpädagoge, 2003.

DADOVÁ, M.; ONDREJKOVÁ, A : *Humanistické prvky vo filozofii terapie Gestalt*. In : *Pedagogické spektrum*, roč.10, 2001, č.3/4, s.44-57.

HARTL, P.; HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178 – 303- X.

HÖFER, A.: *Božie cesty s ľuďmi*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2004. ISBN 80-8052-199-9.

HÖFER, A.; STEINER, K.: *Handbuch der Interativen Gestaltpädagogik und Seelsorge, Beratung und Supervision. Unser Menschenbild*. Graz: LogoMedia Verlag, 2004.

HUFNAGL, M.F.: *Gestaltpädagogische Ansätze und Professionalisierung-eine Studie zur Lehrerfortbildung*. Diplomarbeit. Wien : University Derby in Kooperation mit der Pädagogischen Akademie des Bundes in Wien, 2003.

KOSOVÁ, B.: *Vybrané kapitoly z porovnávej pedagogiky a alternatívne pedagogické koncepcie*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulte UMB, 1996. ISBN 80-88825-34-2.

NEUHOLD, H.: *Festschrift für Alber Höfer*. Munchen: Don Bosco, 2003.

PETZOLD, H.G., BROWN, G.I.: *Gestalt-pädagogik*. München: Verlag J.Pfeiffer, 1977.

POHLHAMMER, K.: *Gestaltpädagogisch-orientierter Musikunterricht in der Sonderschule*. Salzburg : Seminargruppe ASO VA, an der Päd.akademie des Bundes ins Salzburg, 1999.

REICHEL, R.; SCALA, E.: *Das ist Gestaltpädagogik*. Münster: Ökotoxia, 1999.

ZELINA, M.: *Alternatívne školstvo*. Bratislava : IRIS, 2000. ISBN 80-88778-98.

Dokument č.1: INSTITUT FÜR INTEGRATIVE GESTALTPÄDAGOGIK UND SEELSORGE : *Ziele der Gestaltpädagogik*. In : *Integrative Gestaltpädagogik und Seelsorge*, 2002, č.28, s.13.